

Zbog čega jabuke ne padaju daleko od stabla? Prilog razumijevanju reprodukcije društvenih nejednakosti u Hrvatskoj

DOI:10.5613/rzs.55.2.1
UDK 316.342:316.7](497.5)
37.01

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 27. 5. 2025.

Ivan BURIĆ <https://orcid.org/0000-0001-8539-6013>

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska
iburic@fhs.hr

SAŽETAK

U članku su predstavljeni rezultati istraživanja kojim se željelo provjeriti može li se prakticiranje roditeljskog stila usklađenog kultiviranja tretirati kao instrument transmisije kulturnog kapitala s roditelja na djecu, a time i kao jedan od čimbenika klasne reprodukcije srednjih i viših društvenih klasa. U tu svrhu analizirani su podaci prikupljeni u anketnom istraživanju provedenom na nacionalno reprezentativnom uzorku u prosincu 2023. godine. Testirale su se razlike u intenzitetu prakticiranja triju aktivnosti koje se teorijski povezuju s roditeljskim stilom usklađenog kultiviranja, s obzirom na dva ključna indikatora klasnog položaja roditelja – socioprofesionalni i obrazovni status. Rezultati provedenih statističkih analiza sugeriraju da obrazovaniji roditelji i roditelji višeg socioprofesionalnog statusa, tj. oni za koje se može pretpostaviti da zauzimaju klasne pozicije od srednje klase naviše, prakticiraju roditeljske aktivnosti kojima se učinkovitije prenose sociokulturne kompetencije s roditelja na djecu. Oni u većem broju omogućuju djeci sudjelovanje u organiziranim izvannastavnim aktivnostima poput sporta, učenja stranih jezika i glazbenog obrazovanja, intenzivnije su uključeni u rad škole i život školske zajednice te učestalije razgovaraju s djecom o pitanjima u vezi škole i njihovog obrazovanja. Shodno tome rezultati istraživanja upućuju da se roditeljski stil usklađenog kultiviranja, karakterističan za srednju i višu klasu, i u Hrvatskoj može dovesti u vezu s unutarklasnom reprodukcijom ovih društvenih klasa.

Ključne riječi: kulturni kapital, roditeljski stil, srednje i više klase, unutarklasna reprodukcija, usklađeno kultiviranje

ZAHVALE Autor se zahvaljuje dr. sc. Renati Burai na pomoći pri koncipiranju istraživanja i agenciji Ipsos na prikupljanju podataka.

UVOD

Počevši od osamdesetih godina prošlog stoljeća i podataka objavljenih u knjizi *U susret zatvorenom društvu* (Lazić, 1987), rezultati brojnih istraživanja upućuju na to da je hrvatskom društvu svojstvena ograničena međugeneracijska društvena pokretljivost. Jedan od ključnih empirijskih dokaza koji idu u prilog toj konstataciji je onaj o povezanosti između obrazovanja roditelja i obrazovnih ishoda djece, a na što ukazuje veći broj istraživanja. Primjerice, analizirajući baze podataka Ankete o radnoj snazi od 1999. do 2009., Matković zaključuje da postoje “jasni i nepobitni dokazi o povezanosti niske razine roditeljskog obrazovanja i prihoda kućanstva s povećanim rizikom ranoga napuštanja školovanja” (2010: 643). Burušić, Babarović i Marković (2010: 709) naznačuju postojanje stvarnog odnosa između postignuća učenika i obrazovne razine njihovih roditelja – učenici obrazovanijih roditelja ostvaruju statistički značajno bolja obrazovna postignuća. Posljedično tome zaključuju da “jabuke ne padaju daleko od stabla”. Analizirajući važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole, Baranović, Jugović i Puzić (2014: 285) uviđaju da “učenici/e višeg ekonomskog i kulturnog statusa postižu bolji uspjeh iz matematike i češće biraju srednje škole sa zastupljenijom nastavom matematike. Sličan je i zaključak istraživanja Puzića, Gregurović i Košutić (2018) o povezanosti socioekonomskog porijekla, kulturnog kapitala i školskog postignuća. Sekulić i Zrinščak (2020: 282) također apostrofiraju činjenicu da je pokretljivost “ograničena relativno visokom korelacijom između obrazovne razine roditelja i obrazovnih postignuća djece”. Nalazi svih ovih istraživanja mogu se sumirati konstatacijom Doolan i Tonković (2021: 612) da obrazovna razina roditelja u dominantnim i dominiranim klasama ukazuje na međugeneracijsku reprodukciju klasnih nejednakosti. Drugim riječima, izgleda da su sociokulturni klasni gabariti utezi koji mnoge u Hrvatskoj opterećuju u pogledu mogućnosti napredovanja prema višim društvenim pozicijama.

Navedena konstatacija u skladu je s ključnim tezama teorije kulturnog kapitala Pierra Bourdieua, prema kojoj socijalizacija u okruženju srednje i više društvene klase dovodi do formiranja trajnih dispozicija kod djeteta – skupa sklonosti i kompetencija koje obrazovni sustavi favoriziraju. Prema Bourdieuu, specifični obrasci obiteljske socijalizacije djece iz viših društvenih klasa stavljaju ih u povlaštenu položaj, omogućujući im da školovanje započnu i završe s većim uspjehom te širim spektrom relevantnih znanja i vještina (Bourdieu, 1977; Puzić, Gregurović i Košutić, 2018: 135). Budući da školski uspjeh oblikuje strukturu životnih prilika pojedinca, odnosno predstavlja značajan faktor njegova budućeg društvenog statusa, ova teorija naglašava važnost sociokulturne pozadine kao čimbenika unutarklasne reprodukcije.

I dok rezultati spomenutih istraživanja eksplicitno ukazuju na povezanost između sociokulturnog podrijetla i školskog uspjeha djece u Hrvatskoj, oni ništa ne govore o mehanizmima sociokulturne reprodukcije. Drugačije rečeno, rezultati navedenih istraživanja ništa ne govore o roditeljskim postupcima i praksama posredstvom kojih se kulturni kapital prenosi s roditelja na djecu.

Ovim radom namjerava se donekle popuniti navedena praznina. Želi se ukazati na povezanost između jednog specifičnog roditeljskog stila i sociokulturne, a time i klasne reprodukcije viših i srednjih klasa te time odgovoriti na pitanje “zbog čega jabuke ne padaju daleko od stabla”. Konkretnije, temeljem empirijskih podataka namjerava se pokazati da se transmisija kulturnog kapitala s roditelja na djecu u Hrvatskoj može povezati i s prakticiranjem roditeljskog stila “usklađenog kultiviranja” (Lareau, 2003).

USKLAĐENO KULTIVIRANJE I TRANSMISIJA KULTURNOG KAPITALA

Roditeljski stil pod nazivom *usklađeno kultiviranje* (engl. *concerted cultivation*) definirala je američka sociologinja Annette Lareau. Ona je istraživala kako roditeljski stilovi variraju ovisno o društvenoj klasi te kako oblikuju školske uspjehe, a posljedno tome i životne prilike djece. Prema rezultatima njenih etnografskih istraživanja objavljenim u knjizi *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life* (2003) postoje dvije generalne roditeljske prakse, tj. dva generalna roditeljska stila koja su klasno specifična. Prvi, kojeg naziva *postignuće prirodnog rasta* svojstveniji je radničkim i nižim društvenim klasama. Podrazumijeva manje strukturiran odgoj, više slobodnog vremena djece, manju roditeljsku uključenost u proces obrazovanja te veću ulogu škola u razvoju kognitivnih i nekognitivnih vještina djece. Drugi stil, spomenuto *usklađeno kultiviranje*, tipično je za roditelje srednje i više klase. Podrazumijeva visoka obrazovna očekivanja roditelja od djece, što se realizira poduzimanjem većeg broja strukturiranih odgojnih aktivnosti, poticanjem djetetovog razvoja te interakcijom roditelja s obrazovnim institucijama. Dakle, Lareau smatra da na odgojno-obrazovne ishode djece srednjih i viših društvenih klasa utječe od strane roditelja usklađeni skup različitih aktivnosti. Zbog tog razloga se ovaj roditeljski stil i naziva *usklađenim kultiviranjem*.

Koncept usklađenog kultiviranja kao specifičnog roditeljskog stila snažno je povezan s Bourdieuovom teorijom kulturnog kapitala ili, preciznije, s teorijskim konceptom sociokulturne reprodukcije (Bourdieu, 1977; Bourdieu i Passeron, 1977). Kao što smo u uvodu naznačili, prema ovom teorijskom konceptu, kulturni kapital se može shvatiti kao resurs koji se sastoji od znanja, vještina i dispozicija koje se usvajaju u procesu socijalizacije. Kako djeca viših društvenih klasa nasljeđuju

više kulturnog kapitala od svojih roditelja od djece iz nižih društvenih klasa, ona su ujedno i društveno privilegirana. Naime, sociokulturne kompetencije koje usvajaju u procesu socijalizacije omogućuju im lakšu “navigaciju” kroz školski sustav, bolje iskorištavanje obrazovnih prilika te posljedično tome i širi spektar mogućnosti za različita postignuća u budućnosti. Na taj način obrazovni sustav osim prijenosa znanja i vještina osigurava i kulturnu reprodukciju te održava društveno-klasne odnose (Bourdieu i Passeron, 1977). Dakle, specifična socijalizacija unutar obitelji prema Bourdieuovoj teoriji može se smatrati “početnim” i važnim mehanizmom sociokulturne, a time i klasne reprodukcije¹. Upravo to potvrđuju i nalazi istraživanja Annette Lareau. Ključni zaključak njenih istraživanja onaj je prema kojem roditeljski stil usklađenog kultiviranja funkcionira kao mehanizam prijenosa sociokulturnih kompetencija s roditelja na djecu.

Shodno istraživanjima Annette Lareau, roditeljski stil usklađenog kultiviranja snažno integrira nekoliko roditeljskih aktivnosti koje podrazumijevaju visoku uključenost roditelja u život djeteta. Primjerice, organizacija vremena djece u trenucima slobodnim od škole kroz aktivnosti koje su vođene od strane odraslih. To uključuje aktivnosti poput pohađanja glazbene škole, sudjelovanja u izvanškolskim sportskim aktivnostima, učenja stranih jezika, pohađanja različitih kreativnih radionica, tečajeva i sl. Lareau ističe da roditelji iz srednje klase više cijene organizirane aktivnosti svoje djece budući da smatraju da će im one omogućiti razvoj različitih talenata i vještina koje će im pomoći u njihovom daljnjem razvoju, tj. talenata i vještina koje će predstavljati dodatne naslage kulturnog kapitala potrebnog u budućnosti. Iduću komponentu ovog roditeljskog stila čini aktivna uključenost roditelja u život i rad škole koju pohađaju njihova djeca. Roditelji koji prakticiraju ovaj roditeljski stil češće u školi interviraju u korist svoga djeteta, češće posjećuju školske događaje, roditeljske sastanke, aktivniji su u Vijeću roditelja i organizaciji školskih događaja, učestalije komuniciraju s nastavnicima i sl. Također, važna komponenta usklađenog kultiviranja je i njegovanje verbalnih vještina, poticanje verbalne komu-

¹ Uspoređujući uspjehe učenika u javnim i privatnim (uključujući i katoličke) srednjim školama u Sjedinjenim Američkim Državama te istražujući uzroke razlika u njihovim postignućima, sličan koncept razvili su Coleman i Hoffer (1987). Oni također naglašavaju da obiteljska klasna pozadina ima utjecaj na uspjeh učenika (veći od školskih resursa), ali također naglašavaju i važnost socijalnog kapitala. Navode da obrazovni ishodi djece ne ovise samo o ekonomskim resursima ili kulturnom kapitalu obitelji, nego i o gustoći i kvaliteti mreža društvenih odnosa unutar obitelji, zajednice i škole. Drugim riječima, apostrofiraju važnost društvene umreženosti obitelji. Smatraju da socijalni kapital omogućuje učinkovitiji prijenos vrijednosti, normi i očekivanja od roditelja na djecu, pa tako i društvenih nejednakosti. Autori time pokazuju da su ekonomski, socijalni i kulturni kapital neraskidivo povezani te da zajedno doprinose formiranju specifičnih roditeljskih stilova koji imaju utjecaj na obrazovne ishode djece.

nikacije i argumentirane rasprave. Ova aktivnost podrazumijeva ohrabrivanje djece da postavljaju pitanja, izražavaju svoje mišljenje i sudjeluju u razgovorima, čime se potiče razvoj kritičkog mišljenja i samopouzdanja. Lareau sugerira da se jezik kojim se služe obitelji srednje klase razlikuje od jezika koji se koristi u obiteljima radničke klase. Konkretno, navodi da će roditelji iz srednje klase vjerojatnije koristiti jezik pregovaranja i argumentiranja dok će roditelji iz radničke klase vjerojatnije izdavati direktive. Naglašava da u domovima srednje klase postoji stalan tok govora prekidanih razdobljima šutnje, dok su u domovima nižih klasa svojstvenija razdoblja šutnje isprekidana govorom (Lareau, 2003: 110). Pri tom se ovakva komunikacija roditelja i djece često dotiče i tema vezanih uz školu i obrazovanje.

Ove roditeljske aktivnosti – organizacija, intervencija i komunikacija – koje Lareau drži ključnim komponentama roditeljskog stila usklađenog kultiviranja, mogu se tumačiti kao izraz specifičnog habitusa roditelja viših društvenih klasa. Njihovo prakticiranje proizlazi iz životnog iskustva roditelja, načina na koji su i sami odgajani, tj. ovaj roditeljski stil predstavlja roditeljstvo u kojem se kristalizira habitus. No one se istovremeno mogu tumačiti i kao tri specifična mehanizma sociokulturne reprodukcije. Naime, njihovo prakticiranje ne samo da proizlazi iz habitusa roditelja, već predstavlja i sredstvo njegove transmisije (Bodovski i Farkas, 2008: 906). Stoga se teorija usklađenog kultiviranja može tumačiti kao svojevrsni dodatak Bourdieuovoj teoriji kulturnog kapitala. Ona eksplicitno povezuje klasnu poziciju roditelja, roditeljske prakse i klasnu reprodukciju.

EMPIRIJSKA TESTIRANJA TEORIJE USKLAĐENOG KULTIVIRANJA

Od objavljivanja knjige *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life* (2003), teorija Annette Lareau o usklađenom kultiviranju postala je jedna od najutjecajnijih u istraživanju povezanosti između roditeljskih stilova i klasnih nejednakosti. Niz empirijskih radova posljednjih desetljeća testirao je i, ovisno o kontekstu, nadograđivao ovu teoriju, potvrđujući time njezinu relevantnost. Ukratko ćemo predstaviti neke od njih koje držimo relevantnima za temu ovog rada.

Jedno od prvih kvantitativnih testiranja teorijskog koncepta usklađenog kultiviranja proveli su Bodovski i Farkas (2008) analizirajući longitudinalne podatke ECLS-K² u SAD-u. Usklađeno kultiviranje operacionalizirali su kroz niz indikatora

² ECLS-K (*Early Childhood Longitudinal Study – Kindergarten Cohort*) je longitudinalno istraživanje koje provodi američki *National Center for Education Statistics (NCES)*. U prvu kohortu (1998–1999) uključena je oko 21.000 djece koja su tada krenula u vrtić, a istraživanje je obuhvatilo i njihove roditelje, učitelje i školsko okruženje, s ciljem praćenja obrazovnih ishoda i razvojnih putanja tijekom osnovnog i srednjeg obrazovanja.

roditeljskih praksi (organizirane aktivnosti, interakcija sa školom, obrazovne aspiracije). Rezultati njihovog istraživanja pokazuju da je klasni (socioekonomski status) status roditelja snažno povezan s intenzitetom prakticiranja usklađenog kultiviranja, što potvrđuje tezu Annette Lareau o klasno uvjetovanim razlikama u roditeljskim stilovima. Nadalje, usklađeno kultiviranje pozitivno korelira s rezultatima testova čitanja i s učiteljskim procjenama jezičnih i pismenih kompetencija učenika. Međutim, autori naglašavaju da usklađeno kultiviranje objašnjava samo dio učinka socioekonomskog statusa na obrazovna postignuća, što znači da prilog reprodukciji društvenih nejednakosti daju i drugi oblici kapitala.

Upravo tu činjenicu apostrofiraju Carolan i Wasserman (2015) koji su također istraživali povezanosti praksi usklađenog kultiviranja i obrazovnih postignuća djece. Rezultati njihovog istraživanja naglašavaju da roditeljska obrazovna očekivanja predstavljaju ključni kanal prijenosa obrazovne prednosti između generacija, a da usklađeno kultiviranje može doprinijeti oblikovanju tih očekivanja. Drugim riječima, usklađeno kultiviranje je povezano s višim obrazovnim očekivanjima roditelja, a upravo ta očekivanja posreduju učinak društvenog porijekla, tj. klasnog statusa na dječja postignuća.

Na složenost međugeneracijskog prijenosa obrazovnih prednosti upozoravaju i Roksa i Potter (2011). Na temelju podataka koje su prikupili operacionalizirajući koncept Annette Lareau, oni (2011) potvrđuju tezu o prenošenju kulturnog kapitala s roditelja na djecu posredstvom roditeljskih odgojnih praksi, no ističu da taj intergeneracijski prijenos može ovisiti i o klasi podrijetla roditelja kao i o klasi odredišta. Primjerice, majke koje su trenutačno pripadnice srednje klase, ali nisu odrasle u srednjoj klasi, često usvajaju prakse usklađenog kultiviranja. Time se usklađeno kultiviranje smješta u širu dinamiku višegeneracijske reprodukcije kulturnog kapitala.

Na kompleksnost tog procesa ukazuje i Carolan (2016). On pronalazi vezu između socioekonomskog statusa obitelji i prakticiranja usklađenog kultiviranja, ali naglašava i važnost vršnjačkih mreža pokazujući da uz roditeljske prakse i bliski prijatelji s pozitivnim obrazovnim stavovima posreduju u oblikovanju obrazovnih ishoda.

Teorija usklađenog kultiviranja testirana je i u Europi. Rezultati istraživanja kojeg su provele Mikus, Tieben i Schober (2021) u Njemačkoj ukazuju da roditelji srednje klase već u ranoj dobi djece prakticiraju usklađeno kultiviranje kao učestalo prakticiran stil roditeljstva. Češće uključuju svoju djecu u organizirane slobodne aktivnosti i redovito im čitaju. Studija pokazuje da je usklađeno kultiviranje karakteristično za rani odgoj u njemačkoj srednjoj klasi, ali naglašava da njegov doprinos kognitivnom razvoju djece ostaje umjeren.

Henderson (2013) pak testira koncept usklađenog kultiviranja na podacima iz longitudinalnog istraživanja mladih u Engleskoj. Rezultati upućuju da sama klasna pripadnost nije pouzdan prediktor roditeljskih stilova, no primjena praksi usklađenog kultiviranja značajno povećava vjerojatnost viših ocjena. Uz to, ovakav roditeljski stil pozitivno utječe na uživanje učenika u školi, na percepciju vlastitog napretka te na procjene učitelja o njihovim školskim uspjesima.

Također, valja izdvojiti i istraživanje Ryojia Matsuoka (2019) u Japanu. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju da roditelji s visokoškolskim obrazovanjem prelaze s raznolikih aktivnosti na intenzivnije pripreme za školu uoči prijelaza u nižu srednju školu, potvrđujući da strukturirani obrasci roditeljstva doprinose nejednakosti šansi u nastavku školovanja.

Predstavljena istraživanja pokazuju da se usklađeno kultiviranje, u skladu s teorijom Annette Lareau, može razumjeti kao često prakticirani roditeljski stil u srednjeklasnom miljeu te kao jedan od mehanizama unutarklasne reprodukcije srednjih klasa. Međutim, njegovi učinci ovise i o utjecaju drugih čimbenika, poput ekonomskih i socijalnih resursa obitelji, obrazovnih očekivanja ili vršnjačkih mreža.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj istraživanja jest utvrditi razlike u intenzitetu prakticiranja triju aktivnosti koje prema Lareau čine roditeljski stil usklađenog kultiviranja s obzirom na dva ključna indikatora klasnog položaja roditelja.

Polazeći od toga, definirana su dva specifična cilja istraživanja.

Prvo, utvrditi postoje li razlike u prakticiranju triju temeljnih aktivnosti roditeljskog stila usklađenog kultiviranja s obzirom na socioprofesionalni status roditelja.

Drugo, utvrditi postoje li razlike u prakticiranju triju temeljnih aktivnosti roditeljskog stila usklađenog kultiviranja s obzirom na obrazovanje roditelja.

Realizacijom navedenih ciljeva istraživanja utvrdit će se može li se o prakticiranju roditeljskog stila usklađenog kultiviranja u Hrvatskoj govoriti kao o jednom od instrumenata transmisije kulturnog kapitala s roditelja na djecu, a time kao i o jednom od potencijalnih čimbenika klasne reprodukcije srednjih i viših društvenih klasa.

METODA ISTRAŽIVANJA

Prikupljanje podataka

Istraživanje kojim su prikupljeni podaci predloženi u ovom radu provedeno je metodom ankete, osobnim anketiranjem (CAPI) u kućanstvima sudionika. Istraživanje je provela agencija IPSOS u sklopu standardnog mjesečnog terenskog omnibus istraživanja u prosincu 2023. godine.

Uzorak

Istraživanje je provedeno na inicijalnom uzorku od 1000 sudionika istraživanja. Riječ je o nacionalnom probabilističkom uzorku osoba starijih od 15 godina. Korišteno je dvoetažno stratificirano uzorkovanje. U prvom koraku, stratifikacija je obavljena prema regionalnom kriteriju na način da je definirano šest tradicionalnih regija koje su određene kao skup županija³. U drugom koraku, stratifikacija je obavljena prema kriteriju veličine naselja⁴. Pri izboru naselja u kojima je obavljeno istraživanje, kao primarnih jedinica izbora, unutar svakog stratuma korištena je metoda vjerojatnosti proporcionalne veličini, što znači da je vjerojatnost izbora jedinice (pojedino naselje) odgovarala njezinoj veličini (broj stanovnika u dobi od 15 i više godina). Izbor kućanstava, kao sekundarnih jedinica izbora, unutar odabranih naselja temeljio se na slučajnom izboru adresa kao polaznih točaka (engl. *random starting points*) te standardiziranom procedurom izbora kućanstava u odnosu na polaznu točku (engl. *random walk*).

U cilju postizanja optimalne razine reprezentativnosti uzorka po najvažnijim sociodemografskim obilježjima, prije procesa obrade podataka izvršeno je njihovo ponderiranje. Korišteni su ponderi konstruirani s obzirom na dob, obrazovanje te broj stanovnika u urbanim i ruralnim krajevima.

Ovako definiran uzorak činio je bazu za izlučivanje subuzorka na kojem je obavljena analiza podataka. Činili su ga roditelji djece u dobi od 11 do 18 godina, tj. roditelji djece koja trenutno pohađaju predmetnu nastavu u osnovnoj školi i ro-

³ Definirane su sljedeće regije: Zagreb i okolica (Grad Zagreb i Zagrebačka županija), Sjeverna Hrvatska (Krapinsko-zagorska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Međimurska županija), Slavonija (Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska županija), Lika i Banovina (Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Ličko-senjska županija), Istra, Hrvatsko primorje i Gorski kotar (Istarska, Primorsko-goranska županija), Dalmacija (Zadarsko-kninska, Šibenska, Splitsko-dalmatinska, Dubrovačko-neretvanska županija).

⁴ Temeljem ovog kriterija konstruirana su sljedeća četiri stratuma: naselja veličine do 2.000 stanovnika, 2.001 – 10.000 stanovnika, 10.001 – 100.000 stanovnika i više od 100.000 stanovnika.

ditelji djece koja pohađaju srednjoškolsko obrazovanje. Veličina ovako definiranog subuzorka iznosila je 115 sudionika istraživanja.

Među njima, 65% ima jedno dijete, a 35% dvoje ili više djece navedene dobi⁵. 57% subuzorka na kojem su obavljene analize činile su žene, a 43% muškarci. Prosječna dob je 45 godina. 10% ih ima završenu osnovnu školu, 63% srednju školu, a neki vid akademskog obrazovanja završilo 27%. 73% ih je zaposleno. S obzirom na bračni status 81% ih je oženjeno, 13% ih je rastavljeno. Nešto više od četvrtine analiziranog subuzorka (26%) živi u naseljima većim od 75000 stanovnika, a 39% u naseljima manjim od 2000 stanovnika. Najveći broj ih je iz Zagreba i okolice (28%) te Dalmacije (18%). Iz Sjeverne Hrvatske je 12%, iz Slavonije 20%, s područja Istre, Primorja i Gorskog Kotara 13%, a s područja Like i Banovine 10% analiziranog subuzorka.

Operacionalizacija i instrumenti

Budući da prema saznanjima autora propozicije teorije usklađenog kultiviranja u Hrvatskoj dosad nisu bile operacionalizirane, te kako je riječ o teorijskom konceptu koji je proizašao iz etnografskog istraživanja, detaljnije će se predstaviti postupak njegove operacionalizacije za potrebe ovog istraživanja. Valja napomenuti da se postupak operacionalizacije zasnivao na iskustvima nekoliko inozemnih kvantitativnih studija (Bodovski i Farkas, 2008.; Roksa i Potter, 2011; Henderson 2013; Carolan i Wasserman, 2015; Carolan, 2016), pri čemu su određena rješenja prilagođena hrvatskom kontekstu.

Prvu komponentu usklađenog kultiviranja čini roditeljsko organiziranje aktivnosti djece. Prema Lareau roditelji iz srednjeklasnog miljea angažiraju djecu u aktivnostima koje su organizirano vođene od strane odraslih. Ova komponenta usklađenog kultiviranja operacionalizirana je posredstvom pet dihotomnih varijabli. Svaka od njih podrazumijeva sudjelovanje/nesudjelovanje djece u jednoj od organiziranih aktivnosti u vremenu slobodnom od školskih aktivnosti. To su: *treniranje nekog sporta izvan škole, pohađanje glazbene škole, pohađanje tečajeva izvan škole (npr. gluma, ples, slikanje, rad na računalu), pohađanje radionica izvan škole kojima se stječu neka specifična znanja ili vještine, učenje stranih jezika u školi stranih jezika*⁶. Zbrajanjem pozitivnih odgovora stvorena je kompozitna kontinuirana varijabla "broj slobodnih aktivnosti djeteta" s rasponom od 0 do 5.

⁵ U slučaju da je sudionik/ica istraživanja imala dvoje ili više djece, pitanja su se postavljala za najstarije dijete.

⁶ Primjerice, Bodovski i Farkas ovu dimenziju su mjerili posredstvom sudjelovanja djece u sljedećim slobodnim aktivnostima: glazbene aktivnosti, likovna umjetnost i rukotvorine, satovi plesa, organizirane performativne umjetnosti i sportske aktivnosti (Bodovski i Farkas, 2008: 910).

Drugu komponentu roditeljskog stila usklađenog kultiviranja čini aktivna uključenost roditelja u život i rad škole koju pohađaju njihova djeca. Ovakve roditeljske aktivnosti mjerene su posredstvom šest dihotomnih varijabli: *sudjelovanje u edukativnoj radionici za roditelje koja je organizirana od strane škole, roditelj je tražio razrednicu/učiteljicu da nasamo razgovara kako bi joj predložio ili ukazao na nešto u vezi djeteta, roditelj je zatražio da ga primi ravnatelj kako bi mu predložio nešto u vezi organizacije nastave/događaja, roditelj je donirao sredstva školi/sudjelovao u prikupljanju donacija za školu, roditelj je sudjelovao u radu vijeća roditelja, roditelj je volontirao u školi na organizaciji događaja, projekta ili priredbe*⁷. U ovom slučaju zbrajanjem pozitivnih odgovora stvorena je kompozitna kontinuirana varijabla koja je nazvana “uključenost roditelja u život i rad škole“ s rasponom od 0 do 6.

Treću komponentu usklađenog kultiviranja čini poticanje verbalne komunikacije i razgovora između roditelja i djece. Ova komponenta operacionalizirana je posredstvom sljedeće četiri čestice kojima su pridruženi odgovori u rasponu od nikad (1) do često (5): *razgovor s djetetom o njegovim nastavnim interesima, razgovor s djetetom o njegovim iskustvima u nastavi, razgovor s djetetom o njegovom budućem školovanju/profesionalnoj karijeri, razgovor s djetetom u vezi ozračja u školi*⁸. Nakon provedene eksploratorne faktorske analize⁹ kojom je provjerena jednodimenzionalnost konstrukta, konstruirana je ljestvica “komunikacija o školskim temama“ (Cronbach $\alpha = 0,86$).

Iako svjesni svih poteškoća koje prati proces operacionalizacije teorijskih konceptata u društvenim znanostima, smatramo da su odabrane varijable adekvatne u pogledu operacionalizacije najvažnije propozicije teorije usklađenog kultiviranja te da shodno tome predstavljaju adekvatnu empirijsku osnovu za realizaciju postavljenih ciljeva istraživanja¹⁰.

⁷ Na sličan način ova dimenzija operacionalizirana je u istraživanju koje su proveli Bodovski i Farkas. Obuhvaćene su sljedeće aktivnosti: prisustvovanje danu otvorenih vrata škole, sudjelovanje u udruženjima roditelja i nastavnika, prisustvovanje nekom školskom događaju, volontiranje u školi, sudjelovanje u prikupljanju donacija (Bodovski i Farkas, 2008: 910). Carolan i Wasserman operacionalizirali su ovu dimenziju posredstvom sljedećih varijabli: volontirao u školi, neformalan razgovor s učiteljem, neformalan razgovor s ravnateljem, prisustvovao školskom događaju, prisustvovao sastanku udruženja roditelja i nastavnika (Carolan i Wasserman, 2015: 175).

⁸ Carolan i Wasserman ovu su dimenziju operacionalizirali posredstvom tri čestice: razgovor s djetetom o interesima, razgovor o učenju i razgovor o školi. Česticama su pridružene opcije odgovora od 1 (nikada) do 4 (redovito) (Carolan i Wasserman, 2015: 175).

⁹ Bartlettovim testom testirana je značajnost korelacijske matrice, dok je prikladnost korelacijske matrice za faktorizaciju testirana Kaiser-Meyer-Olkinovim testom adekvatnosti uzorkovanja. Bartlettov test značajnosti korelacijske matrice zadovoljavajući je u ($\chi^2(6) = 198, p < 0.001$), dok je Kaiser-Meyer-Olkinov indeks (vrijednost 0.814) bio viši od referentne vrijednosti (0,6) što ukazuje na to da je matrica korelacije varijabli prikladna za faktorizaciju.

¹⁰ Autor je svjestan da se isključivo operacionalizacijom kvantitativnih dimenzija, tj. “širine“ i učestalosti

Kao nezavisne varijable, one koje su poslužile u svrhu indikacije klasnog statusa roditelja korištene su varijable socioprofesionalnog statusa i obrazovanja. Konceptualno, varijabla socioprofesionalnog statusa predstavlja ključni indikator klasnog položaja prema propozicijama neo-weberijanske klasne paradigme¹¹. Naime, prema ovoj klasno-analitičkoj tradiciji, zanimanja su osnovni čimbenici položaja na tržištu rada, a položaj na tržištu rada glavna je determinanta klasnog pozicioniranja. Primjerice, u najpoznatijoj klasnoj shemi¹² koja se temelji na navedenoj paradigmi, ona koja se vezuje uz radove britanskog sociologa John Goldthorpea i suradnika (Goldthorpe, Llewellyn i Payne, 1980; Erikson i Goldthorpe, 1992), kao glavna stratifikacijska varijabla koristi se upravo socioprofesionalni status. Kako je on neposredno povezan s obrazovanjem, kao druga, svojevrsna kontrolna varijabla, u analizu je uključen i obrazovni status sudionika istraživanja. Kako bi se osigurala veća snaga statističkih testova potrebnih za daljnju analizu, ove dvije varijable su dihotomizirane. Varijabla socioprofesionalnog statusa definirana je sa sljedeće dvije vrijednosti (1) Stručnjaci, viši i srednji menadžment, i (2) Radnici, službenici, poljoprivrednici. Vrijednosti varijable "obrazovanje roditelja" su (1) završena osnovna ili srednja škola, i (2) završen fakultet. Na taj način razdvojeni su sudionici koji bi shodno EGP klasnoj shemi u najvećem broju pripadali dvama najvišim klasama: (1) menadžerima i stručnjacima i (2) tehničkom i srednje menadžmentu te sudionici koji bi u najvećem broju zauzimali niže klasne pozicije.

Statističke procedure

Uz deskriptivne statističke procedure, analizu frekvencija i postotaka odgovora, u procesu obrade podataka korišten je t-test za nezavisne uzorke.

roditeljskih praksi (broj izvannastavnih aktivnosti djeteta, učestalost razgovora o školskim temama, uključenost roditelja u školske aktivnosti) ne zahvaćaju kvalitativne dimenzije poput npr. tona razgovora, komunikacijskog stila, dubine emocionalne involviranosti roditelja u pojedine prakse usklađenog kultiviranja i sl. Kako je do spoznaja o navedenom moguće doći prvenstveno kvalitativnim istraživačkim metodama, npr. etnografskim istraživanjem ili dubinskim intervjuima, bilo bi ih korisno uključiti u buduća istraživanja ove tematike u Hrvatskoj. To bi omogućilo "dublje" razumijevanje načina na koji roditelji provode prakse usklađenog kultiviranja.

¹¹ Posebice je poznata po radu engleskoga sociologa Johna Goldthorpea.

¹² Tzv. EGP (Goldthorpe, Erikson, Portocarero) klasna shema.

REZULTATI

Practiciranje usklađenog kultiviranja kao roditeljskog stila

Prvi predmet mjerenja koji je sukladan s teorijom usklađenog kultiviranja predstavljalo je pohađanje organiziranih aktivnosti djece izvan njihovih nastavnih aktivnosti. Oko 1/10 anketiranih roditelja, točnije 8,7% ima djecu koja nikada nisu pohađala niti jednu od testiranih organiziranih aktivnosti. Najveći broj roditelja, njih 34%, ima djecu koja su pohađala ili pohađaju dvije aktivnosti, dok 33% roditelja ima djecu koja su pohađala ili pohađaju jednu od testiranih aktivnosti. Svega 2% sudionika su roditelji djece koja su pohađala ili pohađaju svih pet testiranih aktivnosti. Najveći broj roditelja (67%) ima djecu koja su pohađala ili pohađaju neku organiziranu izvanškolsku sportsku aktivnost.

Tablica 1. % roditelja s djecom u dobi 11 – 18 godina koja pohađaju ili su pohađala neku od sljedećih organiziranih aktivnosti (N=115)

AKTIVNOSTI DJETETA	%
Trenira ili je treniralo neki sport u nekom sportskom klubu koji nije dio škole koju pohađa	67%
Uči ili je učilo strani jezik u školi stranih jezika	40%
Pohađa ili je pohađalo neke tečajeve izvan škole kao što su tečaj plesa, crtanja, glume ili rada na računalu	30%
Pohađa ili je pohađalo dječje radionice ili programe izvan škole u kojima su se razvijale vještine ili stjecala znanja, npr. znanstvene radionice za djecu, ekološke radionice, radionice kreativnog izražavanja i stvaranja	30%
Pohađa ili je pohađalo glazbenu školu ili neki glazbeni tečaj	23%

Kako bi se dobila jedinstvena mjera koja će se koristiti u planiranim analizama, zbrajanjem pozitivnih odgovora stvorena je kompozitna kontinuirana varijabla “broj slobodnih aktivnosti djeteta” s rasponom od 0 do 5. Njena prosječna vrijednost iznosi 1,90 (SD=1,2), što znači da su djeca roditelja iz analiziranog subuzorka pohađala ili su pohađala u prosjeku nešto manje od dvije izvanškolske organizirane aktivnosti (od ukupno pet testiranih).

Drugi predmet mjerenja činilo je sudjelovanje roditelja u školskim aktivnostima, tj. njihova aktivna uključenost u život i rad škole koju pohađaju njihova djeca. Velika većina anketiranih roditelja, njih 87%, sudjelovala je barem u jednoj od pet testiranih aktivnosti. Najveći broj njih, oko trećine, sudjelovali su na nekoj edukativnoj

radionici za roditelje koju je organizirala škola ili neka druga institucija ili udruga, dok ih je najmanji broj sudjelovao u radu Vijeća roditelja kao predstavnik roditelja.

Tablica 2. Uključenost roditelja u rad i život škole (N=115)

AKTIVNOST	%
Barem jednom sudjelovao/la na edukativnoj radionici za roditelje koju je organizirala škola ili neka druga institucija ili udruga	32%
Barem jednom volontirao/la u školi na organizaciji nekog događaja, projekta, priredbe i slično	27%
Barem jednom tražio/la razrednicu / učiteljicu da nasamo razgovara s njom kako bi joj predložio/la nešto u vezi djeteta, ili ukazao/la na nešto u vezi djeteta	13%
Barem jednom donirao/la neka sredstva školi ili sudjelovalo/la u prikupljanju donacija za školu	7%
Barem jednom zatražio/la da razgovor s ravnateljem/icom kako bi mu predložio/la nešto u vezi organizacije nastave, organizacije nekog događaja u školi i sl.	6%
Barem jednom bio predstavnik/ica roditelja i sudjelovalo/la u radu Vijeća roditelja	2%

I u ovom slučaju zbrajanjem pozitivnih odgovora stvorena je kompozitna kontinuirana varijabla "Uključenost roditelja u rad i život škole" s rasponom od 0 do 6. Njena prosječna vrijednost iznosi 2 (SD=1,44), što znači da su do sada sudionici iz analiziranog subuzorka u prosjeku sudjelovali u dvije od ukupno šest testiranih aktivnosti.

Posljednji predmet mjerenja, a koji proizlazi iz teorijskog koncepta usklađenog kultiviranja, je tzv. "komunikacija o školskim temama". Riječ je o poticanju verbalne komunikacije i argumentirane rasprave između roditelja i djece. Kao što smo već naveli, ovakva komunikacija roditelja i djece često se dotiče i tema vezanih uz školu i obrazovanje. Stoga je ova dimenzija operacionalizirana posredstvom indikatora koji ukazuju na učestalost komunikacije roditelja i djece u vezi školskih pitanja.

Kao što je iz sljedeće tablice vidljivo, roditelji najčešće razgovaraju s djecom o ozračju u školi (65% o tome razgovara često ili vrlo često) te o iskustvima djeteta u nastavi (64% često ili vrlo često).

Tablica 3. Učestalost razgovora roditelja i djece (raspon: 1 – nikad do 5 vrlo često, N=115)

	Često + vrlo često	Aritmetička sredina	SD
Razgovarali s djecom vezano za ozračje u školi	65%	3,8	1,02
Razgovarali s djetetom o njegovim iskustvima u nastavi pojedinih predmeta	64%	3,8	1,02
Razgovarali s djetetom o njegovom interesu za pojedine nastavne predmete	58%	3,7	1,07
Razgovarali s djetetom odnosno djecom o daljnjem školovanju ili profesionalnoj karijeri	57%	3,7	1,07

Prosječna vrijednost kompozitne varijable “komunikacija o školskim temama“ koja je stvorena zbrajanjem ovih četiriju čestica (raspon varijable 4 – 20) iznosi 14,9 (SD=3,5)¹³.

Practiciranje usklađenog kultiviranja s obzirom na indikatore klasnog statusa roditelja

Kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi istraživanja, tj. kako bi se utvrdilo razlikuju li se roditelji različitih socioprofesionalnih obilježja i obrazovnog statusa s obzirom na practiciranje triju temeljnih aktivnosti roditeljskog stila usklađenog kultiviranja, testirana je statistička značajnost razlika posredstvom t-testa dvaju nezavisnih uzoraka.

U prvom koraku testirane su razlike na sve tri varijable usklađenog kultiviranja između roditelja koji su zaposleni na radničkim poslovima i poslovima svojstvenim nižim srednjim klasama (službenici sa SSS) te roditelja čiji socioprofesionalni profil opisuju pojmovi – stručnjaci i menadžeri. U drugom koraku, testirane su razlike na varijablama usklađenog kultiviranja s obzirom na obrazovni status roditelja.

Podaci iz tablice 4 sugeriraju da roditelji višeg socioprofesionalnog statusa ostvaruju više vrijednosti na dvije od tri varijable usklađenog kultiviranja. Njihova djeca u prosjeku pohađaju veći broj organiziranih izvannastavnih aktivnosti, a oni sami intenzivnije sudjeluju u radu i životu škole. Iako rezultati t-testa ne ukazuju na postojanje statističke značajne razlike u slučaju varijable “komunikacija o školskim temama“, moguće je da je ovaj ishod posljedica nedovoljne statističke snage testa. To otvara prostor za potencijalnu pogrešku tipa II u zaključivanju, tj. pogreš-

¹³ Svaka čestica imala je raspon vrijednosti od 1 do 5.

ku koja podrazumijeva prihvaćanje nulte hipoteze iako razlike na razini populacije postoje. Ovu pretpostavku podupiru vrijednosti aritmetičkih sredina na ovoj varijabli. Izražen Cohenovim d indeksom, efekt socioprofesionalnog statusa na varijable “broj slobodnih aktivnosti djeteta“ (0,655) i “uključenost roditelja u rad i život škole“ (0,471) je srednje veličine.

Tablica 4. Razlike u prakticanju roditeljskog stila usklađenog kultiviranja s obzirom na socioprofesionalni status roditelja (N=115)

Varijabla	Socioprofesionalni status	Aritmetička sredina	SD	St pogreška	t	p
Broj slobodnih aktivnosti djeteta (raspon 0 – 5)	Stručnjaci, viši i srednji menadžment	2,48	1,10	0,19	3,21	0,002*
	Radnici, službenici, poljoprivrednici	1,74	1,14	0,13		
Uključenost roditelja u rad i život škole (raspon 0 – 6)	Stručnjaci, viši i srednji menadžment	2,50	1,48	0,25	2,27	0,025*
	Radnici, službenici, poljoprivrednici	1,82	1,43	0,17		
Komunikacija o školskim temama (raspon 4 – 20)	Stručnjaci, viši i srednji menadžment	15,51	2,79	0,48	1,18	0,239
	Radnici, službenici, poljoprivrednici	14,68	3,65	0,42		

U slučaju obrazovanja kao nezavisne varijable, razlike su utvrđene na svakoj od tri analizirane varijable roditeljskog stila usklađenog kultiviranja. Dakle, obrazovaniji roditelji, kao što sugerira i sama teorija Annette Lareau, skloniji su svim trima roditeljskim praksama ovog roditeljskog stila. To potvrđuju i vrijednosti Cohen d indeksa. On u slučaju svih triju varijabli ukazuje na značajan efekt obrazovanja. U slučaju “slobodne aktivnosti“ i “uključenosti roditelja“ efekt je visok (0,967 i 0,814), što ukazuje na snažan utjecaj obrazovanja na povećanje “slobodnih aktivnosti“ i “uključenosti roditelja“. U slučaju “roditeljske odgovornosti“ efekt je osrednji (0,481).

Tablica 5. Razlike u prakticanju roditeljskog stila usklađenog kultiviranja s obzirom na obrazovni status roditelja (N=115)

Varijabla	Obrazovni status	Aritmetička sredina	SD	St pogreška	t	p
Broj slobodnih aktivnosti djeteta (raspon 0 – 5)	Osnovna i srednja škola	1,61	1,06	0,12	-4,6	<0.001
	Visoka škola	2,67	1,16	0,21		
Uključenost roditelja u rad i život škole (raspon 0 – 6)	Osnovna i srednja škola	1,70	1,31	0,14	-3,87	<0.001
	Visoka škola	2,81	1,51	0,27		
Komunikacija o školskim temama (raspon 4 – 20)	Osnovna i srednja škola	14,43	3,63	0,40	-2,29	0,012
	Visoka škola	16,08	2,83	0,51		

RASPRAVA

Rezultati provedenog istraživanja idu u prilog afirmacije glavnih postavki teorije usklađenog kultiviranja Annette Lareau. Provedene statističke analize nedvojbeno sugeriraju da roditelji višeg obrazovnog i socioprofesionalnog statusa, a što su snažni indikatori njihove klasne pripadnosti, i u Hrvatskoj intenzivnije prakticiraju roditeljski stil usklađenog kultiviranja u odnosu na roditelje nižeg klasnog statusa. Dakle, rezultati provedenih analiza upućuju na prisutnost klasnih razlika u roditeljskim praksama, a što je u skladu s glavnim propozicijama teorije usklađenog kultiviranja prema kojima su roditelji iz srednjih i viših društvenih klasa skloniji svoje roditeljske strategije prakticirati i u cilju transmisije onih formi kulturnog kapitala čija akumulacija može poslužiti kao jedan od instrumenata unutarklasne reprodukcije. Rezultati istraživanja ukazuju da njihova djeca pohađaju veći broj izvannastavnih aktivnosti, ukazuju da su oni intenzivnije uključeni u rad i život škole koju pohađaju njihova djeca te da s djecom intenzivnije komuniciraju o pitanjima vezanim uz školu.

Konkretnije, rezultati provedenog istraživanja pokazali su da djeca roditelja višeg obrazovnog i socioprofesionalnog statusa češće sudjeluju u organiziranim aktivnostima poput organiziranog treniranja nekog sporta, učenja stranih jezika i glazbenog obrazovanja. Ovo je u skladu s Bourdieuovom teorijom koja naglašava da su obrazovaniji roditelji skloniji omogućiti djeci pristup aktivnostima koje razvijaju specifične vještine i kompetencije važne za obrazovni i profesionalni uspjeh

(Bourdieu i Passeron, 1977). S obzirom na to da roditelji iz srednjih i viših društvenih klasa bolje prepoznaju dugoročne koristi ovakvih aktivnosti, sudjelovanje djece u organiziranim aktivnostima ne može se promatrati samo kao oblik strukturiranog slobodnog vremena već i kao strateško ulaganje u njihovu budućnost. Očito je da je ovakva vrsta "ulaganja" svojstvena i roditeljima iz hrvatskog srednjeklasnog miljea.

Nadalje, uključenost roditelja u rad i život škole također se pokazala statistički značajno većom kod roditelja višeg socioprofesionalnog i obrazovnog statusa. Ovaj nalaz ide u prilog tezi da roditelji srednjih i viših društvenih klasa i u Hrvatskoj, zahvaljujući svojem kulturnom kapitalu, imaju lakšu mogućnost navigacije kroz institucionalne strukture obrazovnih ustanova te su stoga i skloniji različitim vrstama interakcija s njima. Vrlo je vjerojatno da im kulturni kapital kojeg posjeduju omogućuje učinkovitije zalaganje za interese njihove djece ispred profesora ili čelnika obrazovnih institucija, bolje "pregovaračke pozicije" u situacijama pregovaranja s nastavnicima i školskom administracijom, veću prepoznatljivost njihove djece od strane nastavnika kao i povoljnije ishode intervencija u odnos nastavnik – dijete. Budući da škole često implicitno favoriziraju ovakve roditeljske strategije, takvi angažmani mogu doprinijeti boljim obrazovnim ishodima djece. Također, intenzivnija uključenost u školske aktivnosti roditelja srednjih i viših klasnih pozicija vjerojatno rezultira i većom zasićenošću obiteljske svakodnevnice temama vezanim uz obrazovanje, tj. rezultira istaknutijom pozicijom "školskih stvari" u socijalnoj svakodnevnici obitelji. Na taj način škola postaje istaknutijim dijelom mikro-socijalnog okruženja djece iz ovog klasnog miljea što je zasigurno i jedan od čimbenika njihovog školskog uspjeha.

Naposlijetku, iako t-test nije pokazao statistički značajnu razliku u komunikacijskim praksama roditelja različitog socioprofesionalnog statusa, što ukazuje na mogućnost da i roditelji iz nižih društvenih klasa razgovaraju s djecom o školskim temama, tj. da su svjesni važnosti obrazovanja, zbog ograničenog uzorka u ovom slučaju treba uzeti u obzir mogućnost pogreške tipa II¹⁴. Drugim riječima, vrijedno-

¹⁴ Mogućnost da navedena razlika nije isključivo posljedica slabosti uzorka može sugerirati da roditelji nižeg socioprofesionalnog statusa, npr. roditelji iz miljea radničke klase, također prakticiraju ovaj princip usklađenog kultiviranja. To može značiti da su svjesni važnosti obrazovanja, tj. da shvaćaju da budućnost njihove djece u velikoj mjeri ovisi i o njihovoj aktivnoj komunikaciji s djecom. Na ovakvu mogućnost upućuju rezultati istraživanja prikupljeni posredstvom intervjua s roditeljima učenika nižih razreda srednjih škola u socioekonomski ugroženim gradskim područjima u osam europskih zemalja (Ule, Živoder i du Bois-Reymond, 2015). Isto tako, Roksa i Potter (2011) navode da roditeljske prakse majki iz tzv. novih radničkih klasa često imaju obilježja usklađene kultivacije, tj. da radničke obitelji često po pitanju odgoja u nekim aspektima više nalikuju stabilnim srednjeklasnim obiteljima, a u drugima stabilnim radničkim obiteljima. Drugim riječima, aktivna komunikacija između roditelja i djece ne mora biti isključivo obilježje srednjeklasnih obitelji. Ipak, u ovom slučaju razlika u aritmetičkim sredinama prilično snažno sugerira da je ishod statističkog testiranja vrlo vjerojatno posljedica nedovoljne snage statističkog testa.

sti aritmetičkih sredina sugeriraju da su u Hrvatskoj, ne samo roditelji višeg obrazovnog statusa, već vrlo vjerojatno i roditelji višeg socioprofesionalnog statusa, skloniji učestalije razgovarati s djecom u vezi škole, u vezi njihovih specifičnih interesa ili planova. To vrlo vjerojatno prati i korištenje onih verbalnih i argumentacijskih strategija koje potiču kritičko razmišljanje i izražavanje mišljenja kod djece, a koje prema Lareau čine važnu komponentu usklađenog kultiviranja. Ovakvi oblici komunikacije mogu imati značajnu ulogu u razvijanju jezičnih i diskurzivnih kompetencija djece, a koje su visoko valorizirane u obrazovnim institucijama. Također, mogu osvijestiti važnost škole i obrazovanja za osobni razvoj i buduće profesionalne mogućnosti djece.

Prema tome, rezultati poduzetih statističkih analiza upućuju da su roditelji iz srednjih i viših društvenih klasa u Hrvatskoj skloniji prakticiranju roditeljskih aktivnosti koje odražavaju načela roditeljskog stila usklađenog kultiviranja. To je u skladu s nalazima spomenutih empirijskih istraživanja usklađenog kultiviranja iz drugih zemalja. Primjerice, istraživanje Bodovskog i Farkasa (2008) pokazalo je da je klasni status roditelja povezan s intenzitetom prakticiranja ovog roditeljskog stila. Vežu između socioekonomskog statusa i prakticiranja usklađenog kultiviranja pronalazi i Carolan (2016). U Njemačkoj je pronalaze Mikus, Tieben i Schober (2021). Isto prepoznaje i Matsuo (2019) u Japanu, gdje roditelji višeg obrazovnog statusa pred kraj osnovnog obrazovanja intenziviraju komunikaciju i pripreme djece za prijelaz u višu školu.

ZAKLJUČAK

Od druge polovine osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada su domaći sociolozi prvi put empirijski detektirali proces usporavanja međugeneracijske društvene pokretljivosti (Lazić, 1987, Sekulić, 1991), obrazovanje se počelo tretirati kao jedan od najistaknutijih mehanizama društvenog zatvaranja u Hrvatskoj. I zaključci većeg broja novijih domaćih istraživanja podupiru tezu o obrazovanju kao važnom faktoru unutarklasne reprodukcije.

Rezultati predstavljenog istraživanja nadopunjavaju postojeće spoznaje o odnosu obrazovanja roditelja i unutarklasne reprodukcije. To čine na način da ekspliciraju jedan od mogućih načina transmisije kulturnog kapitala s roditelja na djecu. Predočeni podaci govore da roditelji koji prema osnovnim propozicijama EGP klasne sheme u Hrvatskoj zauzimaju klasne pozicije od srednje klase naviše, intenzivnije poduzimaju one roditeljske prakse koje se dovode u vezu s učinkovitijim prijenosom roditeljskog kulturnog kapitala na djecu, tj. prakse koje doprinose procesu unutarklasne reprodukcije. Riječ je o roditeljskim praksama koje opisuje teorija usklađenog kultiviranja Annette Lareau. Naime, roditelji koji dolaze iz spo-

menutog klasnog miljea intenzivnije su uključeni u rad i život škole koju pohađaju njihova djeca, aktivniji su u organiziranju njihovih slobodnih izvannastavnih aktivnosti te intenzivnije komuniciraju s djecom u vezi škole i školskih pitanja. Time ujedno stvaraju i predispozicije za bolju integraciju svoje djece u obrazovni sustav i za njihova bolja obrazovna postignuća, bolje ih opremaju različitim socijalnim kompetencijama, npr. poznavanje većeg broja stranih jezika i usvajanje većeg broja specifičnih vještina, koje ona mogu iskoristiti bilo u procesu obrazovanja bilo u kasnijim fazama života.

Dakle, rezultati istraživanja sugeriraju da su sociokulturni i socioekonomski kapital (obrazovanje i socioprofesionalni položaj) povezani s roditeljskim stilom usklađenog kultiviranja. Stoga izgleda da pojedine prakse roditelja iz hrvatskog srednjeklasnog miljea ne treba tumačiti isključivo kao izraz njihovih individualnih preferencija. Prema rezultatima ovog istraživanja postoji osnova da se razumiju i kao izraz njihove klasne pozicije. Zbog toga je, da se poslužimo naslovom članka Burušića, Babarovića i Markovića (2010), roditeljski stil usklađenog kultiviranja jedan od razloga zbog kojeg i u hrvatskim srednjim klasama "jabuke ne padaju daleko od stabla".

Ograničenje istraživanja

I dok je osnovna svrha provedenog istraživanja bila testirati je li se i u Hrvatskoj roditeljski stil usklađenog kultiviranja može u većoj mjeri pripisati roditeljima iz srednjih klasa, a što bi pretpostavljalo i mogućnost njegovog djelovanja kao jednog od mehanizama unutarklasne reprodukcije, ishodi provedenih analiza ne upućuju na to kolika je pri tom snaga njegovog učinka. Predstavljeni podaci isključivo pokazuju kako je vjerojatno da pripadnici srednjih i viših društvenih klasa s većom predanošću prakticiraju roditeljski stil usklađenog kultiviranja, tj. da intenzivnije poduzimaju one roditeljske prakse kojima se prema teoriji usklađenog kultiviranja kulturni kapital prenosi s roditelja na djecu, a što je u skladu s nalazima i nekih drugih istraživanja koja su testirala ovu ključnu propoziciju teorije Annette Lareau. Međutim, rezultati istraživanja ne omogućuju preciznu procjenu koliki je u odnosu na druge moguće faktore – primjerice u odnosu na doprinos ekonomskog ili socijalnog kapitala – stvarni doprinos usklađenog kultiviranja unutarklasnoj reprodukciji srednjih i viših klasa u Hrvatskoj. Naime, kao što smo pokazali, pojedini radovi¹⁵ naglašavaju da usklađeno kultiviranje objašnjava tek dio veze između klasnog statusa roditelja i obrazovnih postignuća djece, što posljedično znači da djeluje kao djelomični mehanizam unutarklasne reprodukcije. Dakle, usklađeno kultiviranje svakako nije ni

¹⁵ Bodovski i Farkas, 2008; Roksa i Potter, 2011; Carolan, 2016; Carolan i Wasserman, 2015.

jedini mehanizam koji utječe na reprodukciju društvenih nejednakosti u Hrvatskoj. Također, analizirani podaci ne otkrivaju u kojoj je mjeri prakticiranje ovog roditeljskog stila moderirano psihološkim obilježjima roditelja i djece (npr. njihovom motivacijom ili specifičnim obrazovnim aspiracijama), niti u kojoj mjeri njegove učinke jačaju ili ograničavaju obilježja obrazovnog sustava ili utjecaj vršnjačkih mreža. To bi trebalo pokušati ustanoviti u budućim istraživanjima.

FINANCIRANJE

Ovaj rad nije financiran iz vanjskih izvora. Autor je istraživanje proveo samostalno, bez potpore znanstvenih projekata ili institucija.

SUKOB INTERESA

Autor izjavljuje da ne postoji sukob interesa u vezi s ovim istraživanjem, njegovim autorstvom ili objavom.

ETIČKO ODOBRENJE

Istraživanje nije zahtijevalo etičko odobrenje, budući da se temelji na anonimnom anketnom prikupljanju podataka bez osjetljivih osobnih informacija. Tema istraživanja nije etički sporna. Terenski rad provela je profesionalna agencija koja se u svom radu podržava relevantnih profesionalnih i etičkih normi, od poštivanja anonimnosti sudionika (GDPR), do standarda propisanih etičkim kodeksom ESO-MAR-a i WAPOR-a.

PRISTUP PODACIMA I TRANSPARENTNOST

Podaci i dodatni materijali korišteni u ovom istraživanju dostupni su na zahtjev kod autora.

LITERATURA

- Baranović B, Jugović I i Puzić S (2014). Važnost obiteljskog podrijetla i roda za uspjeh iz matematike i odabir srednje škole, *Revija za socijalnu politiku*, 21 (3): 285–307. <https://doi.org/10.3935/rsp.v21i3.1174>
- Bodovski K i Farkas G (2008). Concerted Cultivation and Unequal Achievement in Elementary School, *Social Science Research*, 37 (3): 903–919. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2008.02.007>
- Bourdieu P (1977). Cultural Reproduction and Social Reproduction. U: Karabel J i Halsey AH (ur.). *Power and Ideology in Education*. New York: Oxford University Press, 487–511.
- Bourdieu P i Passeron JC (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.
- Burušić J, Babarović T i Marković N (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razlike njihovih roditelja, *Društvena istraživanja*, 19 (4–5): 709–730. <https://hrcak.srce.hr/60111> (5. siječnja 2025.)
- Carolan BV (2016). Unequal Academic Achievement in High School: The Mediating Roles of Concerted Cultivation and Close Friends, *British Journal of Sociology of Education*, 37 (7): 1034–1055. <https://doi.org/10.1080/01425692.2015.1013085>
- Carolan BV i Wasserman SJ (2015). Does Parenting Style Matter? Concerted Cultivation, Educational Expectations, and the Transmission of Educational Advantage, *Sociological Perspectives*, 58 (2): 168–186. <https://doi.org/10.1177/0731121414562967>
- Coleman JS i Hoffer T (1987). *Public and Private Schools: The Impact of Communities*. New York: Basic Books.
- Doolan K i Tonković Ž (2021). Convergences and Divergences of a Bourdieusian and Occupation-Based Approach to Social Class: Evidence from Croatia, *European Societies*, 23 (5): 590–621. <https://doi.org/10.1080/14616696.2021.1922929>
- Erikson R i Goldthorpe JH (1992). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Goldthorpe JH, Llewellyn C i Payne C (1980). *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- Henderson M (2013). A Test of Parenting Strategies, *Sociology*, 47 (3): 542–559. <https://doi.org/10.1177/0038038512450103>
- Lareau A (2003). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley: University of California Press.
- Lazić M (1987). *U susret zatvorenom društvu*. Zagreb: Naprijed.
- Matković T (2010). Obrazovanje roditelja, materijalni status, i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: Trendovi u proteklom desetljeću, *Društvena istraživanja*, 19 (4–5): 643–667. <https://hrcak.srce.hr/60108> (7. siječnja 2025.)
- Matsuoka R (2019). Concerted Cultivation Developed in a Standardized Education System, *Social Science Research*, 77: 161–178. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.08.011>
- Mikus K, Tieben N i Schober PS (2021). Concerted Cultivation in Early Childhood and Social Inequalities in Cognitive Skills: Evidence from a German Panel Study, *Research in Social Stratification and Mobility*, 72: 100547. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2020.100547>
- Puzić S, Gregurović M i Košutić I (2018). Cultural Capital and Educational Inequality in Croatia, Germany and Denmark: A Comparative Analysis of the PISA 2009 Data, *Revija za socijalnu politiku*, 25 (2): 133–156. <https://doi.org/10.3935/rsp.v25i2.1463>

- Roksa J i Potter D (2011). Parenting and Academic Achievement: Intergenerational Transmission of Educational Advantage, *Sociology of Education*, 84 (4): 299–321. <https://doi.org/10.1177/0038040711417013>
- Sekulić D (1991). *Strukture na izmaku*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Sekulić D i Zrinščak S (2020). Stratifikacija i pokretljivost. U: Zrinščak S, Kregar J, Sekulić D i dr. (ur.). *Opća sociologija s uvodom u sociologiju prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 251-285.
- Ule M, Živoder A i du Bois-Reymond M (2015). "Simply the Best for My Children": Patterns of Parental Involvement in Education, *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 28 (3): 329–348. <https://doi.org/10.1080/09518398.2014.987852>

Why the Apple Doesn't Fall Far from the Tree: A Contribution to the Understanding of the Reproduction of Social Inequalities in Croatia

Ivan BURIĆ <https://orcid.org/0000-0001-8539-6013>

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia

iburic@fhs.hr

ABSTRACT

This article presents the findings of a study examining whether the parenting style of concerted cultivation can serve as an instrument for transmitting cultural capital from parents to children, and thereby as one of the factors in the intra-class reproduction of the middle and upper social classes. For this purpose, data collected from a survey conducted on a nationally representative sample in December 2023 were analysed. Differences in the intensity of practicing three activities theoretically linked to the parenting style of concerted cultivation were tested, considering two key indicators of the parents' class position – their socio-professional status and educational status. Results of the conducted statistical analyses suggest that more educated parents and those of higher socio-professional status, i.e., parents from the middle class and above are more likely to practice parenting activities that more effectively transmit socio-cultural competencies from parents to children. They are more likely to enable their children to participate in organized extracurricular activities such as sports, foreign language learning, and music education, they are more involved in the school's work and community, and they more frequently discuss school-related issues. Accordingly, research results suggest that the parenting style of concerted cultivation, which is characteristic of middle and upper classes, can also be linked to intra-class reproduction of the middle and upper social classes in Croatia.

Keywords: cultural capital, parenting style, concerted cultivation, middle and upper classes, intra-class reproduction

